

У НУМАРЫ

4 ЗАПІСЫ ЧАСУ (за VII-VIII 2019)

Наша хроніка

- на Падляшшы, у Польшчы,
у Беларусі, у свеце
Дзень Пяценкі ў Райску (стар. 5)
Марш роўнасці ў Беластоку
паказаў хворы кансерватызм
Падляша (стар. 6)
Сапраўдны беларус
у Польшчы пражывае? (стар. 7)
Зноў паехаў цягнік
з Гайнайкі ў Семяноўку! (стар. 8)
Свята фальклору ў Нараўцы (стар. 10)
Białoruś rozszerza strefę
bezwizową (стар. 12)

14 ПА ЕЎРАПЕЙСКАЙ ПРАГРАМЕ

Як беларусы валянцёраць у Гарадку

16 ГУТАРКА

Леанід Лаўрэш:

„Хачу рэалізаваць раней задуманае...”

19 РЭПАРТАЖ

Басовішча будзе жыць. Хаця б у нашых
сэрцах

23 КАЛЕНДАРЫЮМ

Гадоў таму ў верасьні

26 ECHA ZBRODNI

Zagraniczne echa zbrodniczej pacifikacji

27 WSPOMNIENIE

Białowieski mistrz kierownicy

29 УСПАМИН

Каровы над Баброўкай

30 АПАВЯДАННЕ

Аптэчніца

32 PA PROSTU

Bożyja wierszy na prastoj mowie

34 PA PROSTU

Kraj „prostaj mowy”.

Našy na „Prusach”

35 HISTORYJI Z ŽYTIA

Słova na viētrovi

1. Koniki v horach zimoju

37 ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Сад

38 FIELJETON

Spadčyna na „Basovišča”

39 Felieton

Basowiszcza jak trzaśnięcie drzwiami

На вкладцы: валанцёры Еўрапейска-
га корпусу салідарнасці на Падляшшы
падчас „Нацыянальнага вечара”

*Басовішча будзе жыць.
Хаця б у нашых сэрцах (стар. 19-22)*

*Леанід Лаўрэш: „Хачу рэалізаваць
раней задуманае...” (стар. 16)*

Białowieski mistrz kierownicy (стар. 27)

Леанід Лаўрэш:

„Хачу рэалізаваць раней задуманае...”

Леанід Лаўрэш жыве ў Лідзе. Па прафесіі ён інжынер, але гісторыю і краязнаўства Леанід у сто разоў любіць больш, чым сваю прафесію. І амаль увесь вольны час займаецца гістарычнымі і архіўнымі даследаваннямі, а таксама гістарычным краязнаўствам. Напісаў дзесяткі артыкулаў, выдаў шмат кніг па гісторыі лідскай зямлі. Шэраг публікацый Леаніда Лаўрэша прысвечана вусным, пісьмовым і выяўленчым крыніцам рэгіянальнай гісторыі, у тым ліку каменным магілам, каменям-ледавікам, паданням, малюнкам, паштоўкам і фотаздымкам. Ён даследуе і публікуе невядомыя факты пра жыццё і дзейнасць такіх асобаў як Кіпрыян Кандратовіч, Дзіянісій Хлявінскі, Францішак Нарвойша, Ян Снядэцкі, Гаўрыла Ціхаў і многіх іншых. Пра ўсё гэта, і шмат яшчэ пра што, ён пагадзіўся распавесці чытачам „Czasopisu”.

Леанід, як так сталася, што ты, інжынер па адукацыі, захапіўся гісторыяй і краязнаўствам?

— Я з дзяцінства чытаў кнігі па гісторыі, у свой час перачытаў у лідскіх бібліятэках усе, што знайшоў. Адчуванне, што магу нешта напісаць, прыйшло бліжэй да 40 гадоў. Першы мой артыкул, калі не памыляюся, быў надрукаваны ў 2000 годзе. Ну і потым, неяк, усе пайшло само па сабе.

Эта тваё хобі ці цяжкая, мэрнудная і няпростая праца?

— Хобі, але чым далей, чым усе больш становіцца маруднай працай. Сам сабе стаўлю планы і сам іх выконваю. Планы ўсё больш вялікія і працы ўсё больш. Трэба спяшацца

пісаць, бо позна пачаў і трэба рэалізаваць раней задуманае. У прынцыпе, у свае 56 гадоў, я з большага ўжо ведаю, што за сваё жыццё мне трэба напісаць. Таму яшчэ наперадзе шмат планую і працы.

Даследуеш ты і гісторыю прыродазнаўчых науک на Беларусі. Расскажи пра гэта.

— Астраномія — гэта было другое хобі дзяцінства. У Лідзе меўся планетарый (адзін з трох у Беларусі), і я хадзіў у астронамічны гуртк. З нейкага часу я ўжо ведаў, што павінен напісаць кнігу па гісторыі астраноміі. Таму ў 2013 годзе і выйшла моя кніга „Зорнае неба над галавой”. Я паставіў яшчэ адзін крыжык — чарговы пункт жыц-

Леанід Лаўрэш

цёй праграмы выкананы. Здаецца, пакуль падобных кніг у Беларусі не выдавалася. За кнігу я ўдзячны людзям, без якіх яна б не пабачыла свет, гэта — дырэктору выдатнага мінскага выдавецтва „Лімарыус” Марыне Шыбко і Аляксандру Фядуту.

Зараз больш канцэнтруюся на лакальнай лідскай гісторыі, але артыкул пра Тэадора Нарбуга, як аматара прыродазнаўчых науک, усё ж нядаўна надрукаваў.

Каб даследаваць канфесійную гісторыю Беларусі, трэба добра разбірацца ў рэлігійных пытаннях. У цябе, бачу, атрымліваецца. У палітэхнічным інстытуце ў Мінску гэтamu не вучылі. Правда ж?

— У палітэхнічным інстытуце наўчылі галоўнаму — уменню ўключаць мозг на поўную магутнасць, а таксама сістэмна думачці і працаццаць. Лічу, што, акрамя атрымання прафесійных ведаў, у гэтым і ёсць сутнасць вышэйшай адукатыі. Таму, калі мяне гэтаму наўчылі мае выкладчыкі — прайшло 35 гадоў. Але я ўзгадваю іх з вялікай удзячнасцю. Дык далей можна было ўжо самастойна разабрацца і ў нечым іншым. Аднак, не зусім і самастойна. Таму лічу сабе „вучнем-завочнікам” лепшага знаўцы (па-майму меркаванню) канфесійнай гісторыі Беларусі — гэта доктар гістарычных навук прафесара Святлану Валянцінаўну Марозаву з Гародні. Колькі часу яна патраціла, рэдагуючы мае кнігі і тлумачы мne, аматару, базавыя моманты! Гэта чалавек самага высокага інтэлекту і прафесіяналізму, але і, як усе разумныя людзі, яна вельмі прыязна ставіцца да іншых асоб. І я заўсёды магу атрымаць карысную кансультацию ў прафесіянала такога ўзроўню.

Зараз набліжаецца да заканчэння праца над кнігай з біографіямі вядомых грэка-каталіцкіх дзеячаў часоў ліквідацыі ўніі. Пішацца кніга па гісторыі царквы ўсходняга абраду на Лідчыне. Гэта будзе вельмі аўтэнтычная кніга, акрамя ап-

санніё усіх прыходаў і цэркваў, у ёй будуть пераклады візітацый 18 стагоддзя і спісы усіх прыходжан цэркvaў Лідчыны 1829 года. Спадзяюся, што гэтыя кнігі будуць сумеснымі праектамі з паважанымі прафесарамі.

Ведаю, што ты распрацаваў тэму удзелу англійскіх арыстакратаў у вайне Тэўтонскага ордэна супраць Вялікага Княства Літоўскага. Як табе ўдалося так далёка заглянуць у мінулае нашай гісторыі? Тэма ў Беларусі не вельмі яшчэ распрацавана і даследавана: і пра Тэўтонскі орден, і пра вайну, і пра ВКЛ і г.д. Так?

— Так, было. Проста вырашыў паглядзець, што за людзі прыходзілі пад наш Лідскі замак? І, як выявілася, былі сярод іх і вельмі вядомыя людзі і нават героі драматычных твораў Шэкспіра. Гэта добра павялічвае турыстыкі пагонцыял нашага края.

Апошнім часам я вырашыў больш-менш сістэмна напісаць пра гісторыю Лідчыны ад пачатку і, прыкладна, да 18 стагоддзя. Зразумела, што адлюстраваць можна будзе толькі саме галоўнае. Тэма герояў Шэкспіра на Лідчыне стане часткай гэтай далёкай яшчэ кніжкі. І, дарэчы, па больш старажытнай гісторыі, у мяне таксама ёсць кан-

сультант самага высокага узроўню — доктар гістарычных навук прафесар Але́сь Краўцэвіч, у якога ў апошні час я шмат кансультуюся.

Дзякуючы табе, Леанід, Лідчына мае сёння добра га даследчыка, якім не можа пахваліцца іншы раён Беларусі. Ды і Лідчына не пашанцавала. Ці не так?

— Ну, пра гэта не мне меркаваць. Але я раблю гэту справу, таму што мне вельмі цікава. А, значыць, і прыемна гэтым займацца. Цешуся, калі ёсць нейкі вынік для іншых. Але, доўгі час лічыў, што пішу для сябе і толькі адносна нядаўна, з вялікім здзіўленнем, з'яўляючы, што нехта яшчэ і чытае мае тэксты. То добра.

Я ведаю і пісаў пра гэта — лідскому краязнаўству ўжо больш за 200 гадоў, а мы, сучасныя даследчыкі, з'яўляемся ўжо трэцім генерацыям даследчыкаў лакальны гісторыі Лідчыны. Таму, мы маем моцны падмурок і, вядома ж, што на пустым месцы адразу нічога не расце. Патрэбны культурны слой, а ён ужо ёсць. Вось у гэтым 200-гадовым шэрагу даследчыкаў, жадаў бы бачыць і сябе. І, галоўнае, каб нехта пераняў нашу справу далей. Дарэчы, хацеў бы сказаць, што важней фігурай у сучаснай генерацыі даследчыкаў гісторыі Лідчыны з'яўляецца Станіслаў Суднік — ча-

Кнігі Леаніда Лаўрэша

Гутарка

► лавек-інстытуцыя. Ён адзін працуе, як вялікі калектыў. Калі б такіх Суднікаў было ў Беларусі чалавек з 50, у нас усё на гісторыка-краязнаўчай і культуралагічнай ніве складвалася ба-іншаму.

Я з табой цалкам пагаджаюся. Але пра Лідчыну ты асабіста напісаў і даследаваў шмат. А пра што найцікавей пішацца, даследуючы сваю маленькую радзіму?

— Вось нядайна выйшла важная для мяне кніга на 1,5 млн знакаў „Шэпт пажоўкльых старонак” з прадмовай і рэцэнзаваннем доктара гістарычных навук прафесара

ці лепей сказаць, ідзе праца ў гэтых напрамках. Пра некаторыя з іх я ўжо сказаў вышэй, акрамя назавных, магчыма атрымаюцца кнігі пра лідскую адукацыю, пра лідскія могілкі і г. д.

Леанід, а дзе ты бярэш матэрыялы, факты, лічбы, здымкі? Ці гэта нейкі сакрэт? Калі ездзіць па свеце, то на гэта патрэбны грошы, час, ды і здароўе?

— Бяру адусоль. З кніг, з архіваў, з успамінаў лідзяні. Так і на ўсё ідуць грошы са сваёй уласнай кішэні. А што зробіш? Заўважыў, што калі вельмі хачу здабыць інфармацыю, дык яна рознымі шляхамі заўсё-

архіў згарэў у 1812 годзе, а ён, калі не ўвес, дык вялікая яго частка, знаходзіцца ў Мінску! А яшчэ і Гарадзенскі архіў, і Віленскі, і Пецярбургскі, Варшаўскі, Кракаўскі і іншыя! Амаль што некранутая цаліна. Вялікай колькасці будучых даследчыкаў прыйдзеца аддаць жыццё, каб вывучыць тяя матэрыялы. Як кола круціцца галава, калі ўявіш сабе, колькі ў тых архівах сюжэтаў і знаходак.

Калі б у цябе сёння было 100 тысяч даляраў на твае асабістая даследаванні, куды ты іх найперш уклаў бы і для чаго і для каго выкарыстаў бы?

— Пытанне ... Ой, нават і не ведаю ... Але думаю, жыву бы, як і жыву. І пісаў бы, як пішу. Ну, нейкія жыццёвыя праблемы вырашаліся б лягчэй. І шмат чаго набыў бы для лідскіх музеяў, для сваіх даследаванняў.

Як да тваёй даследчай творчасці адносяцца лідзяне і мяццовыя чыноўнікі?

— Звычайна. Чыноўнікі не перашкаджаюць. Лідзяне (некаторыя) нават чытаюць. Я ўжо казаў, што ў прынцыпе, пішу, таму што мне самому цікава, раблю гэта для сябе. Эгаіст такі. Ну, а калі камусьці гэта таксама цікава, дык і добра.

Над чым працуеш сёння, калі эта не сакрэт?

— Непасрэдна ў гэтыя тыдні? Ну вось учора паслаў у новы нумар часописа „Лідскі летапісец” некалькі тэкстаў. Дапісваю другі артыкул пра раней невядомага апошняга беларускага базыльяніна а. Кірыла Летаўта, там яшчэ шмат цікавага. Падрыхтаваў пераклад цікавейшага артыкула Ул. Талочкі, дапісваю дакументальную аповесьць пра Лябёдку Іваноўскіх і фрагмент яе павінен быць хутка надрукаваны. Падрыхтаваў да друку вялікія успаміны ўніятаў-пакутнікаў 19 стагоддзя — гэта будзе сенсацыйная бомба. Ну, і яшчэ ўсялякае, рознае, цікавае і, спадзяюся, карыснае.

Гутарыў
Сяргей Чыгрын ■

Станіслаў Суднік, Леанід Лаўрэш і Міхась Скобла

Алеся Смалянчука. Вялікі дзяякі яму. І кніга пра генерала Кандратовіча з прадмовай і рэцэнзаваннем габілітаванага доктара і прафесара Дароты Міхалюк (таксама вялікі дзяякі цудоўнаму навукоўцу). Аднак, тэмы Ліды з 1900 па 1939 гады і жыццё, і дзейнасць Кандратовіча не адпускаюць і цяпер. Ідзе новая інфармацыя, нешта дапісваецца, знаходзіцца.

Зараз на выхадзе кніга з называй „Шпацыры па старой Лідзе”, хутка павінен перадаць яе ў гродзенскае выдавецтва „ЮрСаПрынт” (дырэктар выдавецтва Алесь Рыжы. Гэта яшчэ адзін чалавек, які рухае нашу культуру). Абдумваючы і пагроху пішуцца яшчэ каля 5 розных кніг,

ды да мяне прыходзіць. Галоўнае — моцна жадаць. Ну і зноў жа, са мной дзеляцца інфармацыя з архіваў нашы выбітныя гісторыкі, назаву толькі два прозвішча — кандыдаты гістарычных навук Генадзь Семянчук і Таццяяна Вароніч. І прафесійную кансультацыю ў іх заўсёды можна атрымаць, што важна для мяне.

Ці шмат яшчэ чаго не даследавана па Лідскім рэгіёне? Якія тэмы застаюцца неасветленымі ў друку?

— Я абсалютна дакладна ведаю, што вывучэнне Лідчыны толькі пачынаецца. Мы стаім на самым пачатку і здымаем вяршкі. Толькі адзін факт — лічылася, што лідскі